

**PARIMET UDHËHEQËSE TË
SHPËRNGULJES SË BRENDSHME**

Parathënie për Parimet udhëheqëse e shkruar nga z. Serxho Vieira de Melo, nënsekretar i përgjithshëm për çështjet humanitare

Bashkësia humanitare gjithnjë e më shumë po ndërjegjësohet për krizën lidhur me shpërnguljen e brendshme që godet më se 20 milion njerëz në gjithë botën. Ndonëse përgjegjësia për t'i mbrojtur personat e shpërngulur brenda vendit (PShBV) në radhë të parë e kanë qeveritë e shteteve dhe autoritetet lokale, për bashkësinë ndërkombëtare është me rëndësi të shikojë mundësitë për të dhënë ndihmesën sa më të mirë të mundshme në forcimin e mbrojtjes së personave të shpërngulur brenda vendit në situata konflikti e krize. Gjithashtu duhet që ndihmën humanitare ta strukturojmë patjetër në mënyrën me të cilën do të avancohet mbrojtja e PShBV.

Në kuadër të sistemit të Kombeve të Bashkuara janë bërë hapa të rëndësishëm për përgatitjen e një përgjigje të efektshme dhe në kohë lidhur me nevojat e personave të shpërngulur brenda vendit (PShBV). Komiteti i Përhershëm Ndëragjencior (KPNA) ma besoi detyrën për të vepruar si një qendror brenda sistemit të Kombeve të Bashkuara në lidhje me personat e shpërngulur brenda vendit. Gjatë ushtrimit të këtij mandati unë do të angazhohem për forcimin e kapaciteteve të Kombeve të Bashkuara në tërësi për të reaguar në situata të shpërnguljes brenda vendit si dhe për avancimin e bashkërendimit të përforcuar, për ndarjen më të qartë të përgjegjësiave institucionale dhe për përkrahjen e duhur të agjencive operative.

Në këtë kontekst, unë përshëndes botimin e Parimeve udhëheqëse të shpërnguljes brenda vendit nga ana e Përfaqësuesit të Sekretarit të Përgjithshëm për çështje të personave të shpërngulur brenda vendit. Këto parime, të cilat mbështeten në të drejtën ndërkombëtare humanitare ekzistuese dhe në instrumentet ndërkombëtare nga lëmi i të drejtave të njeriut, duhet të shërbejnë si një standard ndërkombëtar për orientimin e qeverive dhe të agjencive ndërkombëtare humanitare e të agjencive të zhvillimit sa i përket sigurimit të ndihmës e të mbrojtjes për PShBV.

KRNA-ja i përkrah në tërësi Parimet udhëheqëse dhe i nxit anëtarët e vet të veprojnë kështu me Këshillat ekzekutivë të tyre dhe me personelin, sidomos me personelin që vepron në terren, me qëllim të zbatimit të Parimeve udhëheqëse brenda veprimtarive të ndërmarra në të mirë të personave të shpërngulur brenda vendit.

Kam besimin që Parimet udhëheqëse mund të luajnë një rol të rëndësishëm për ngritjen e vetëdijes sa u përket nevojave të PShBV, për nxitjen e përkrahjes brenda bashkësisë ndërkombëtare dhe, po kështu, t'u ndihmojnë kolegëve që veprojnë në terren gjatë përpjekjeve për të gjetur zgjidhje kur përballen me nevojat për ndihmë e për mbrojtje të PShBV. Këto parime gjithashtu do t'i ndihmojnë qeveritë për vendosjen e sigurisë e të mirëqenies për shtetasit e vet të shpërngulur brenda vendit.

Më mban shpresa se çdonjëri prej jush do të punojë për të siguruar një përhapje e një zbatim sa më të gjerë të Parimeve udhëheqëse për t'u arritur përmirësimi aq i nevojshëm i gjendjes dhe trajtimit të personave të shpërngulur brenda vendit.

Shënime të hyrjes nga z. Fransis M. Deng, Përfaqësues i Sekretarit të Përgjithshëm për çështjet e të shpërngulurve brenda vendit

Bashkësia ndërkombëtare po përballet me detyrën e madhe të sigurimit të mbrojtjes së personave që janë të detyruar të largohen nga shtëpitë e tyre, por të cilët nuk dalin jashtë kufijve të vendit të tyre nga shkak i konflikteve të dhunshme, shkelja e rëndë e të drejtaave të njeriut dhe nga shkak i ngjarjeve të tjera tronditëse. Ata vuajnë pothuajse gjithmonë nga privimi i nevojave themelore, nga vështirësitë dhe diskriminimi. Parimet udhëheqëse janë përpiluar me qëllim të trajtimit pikërisht të këtyre problemeve.

Këto parime i identifikojnë dhe garancitë e duhura për mbrojtjen e personave të shpërngulur brenda vendit në të gjitha fazat e shpërnguljes së tyre. Këto sigurojnë mbrojtjen nga shpërngulja arbitrare, ofrojnë bazën për mbrojtje e ndihmë dhe i parashikojnë garancitë për kthimin e sigurt, ristrehimin dhe riintegrimin. Ndonëse këto parime nuk janë instrument i detyrueshëm, ato i shprehin dhe janë në harmoni me të drejtat ndërkombëtare të njeriut me të drejtën humanitare dhe të drejtën analoge lidhur me çështjet e të ikurve.

Këto parime u krijuan për disa vjet në pajtim me mandatin që m'u besua në vitin 1992 nga Komisioni për të drejtat e njeriut, i përforcuar nga disa rezoluta të njëpasnjëshme edhe në këtë komision edhe në Kuvendin e Përgjithshëm. Prej meje kërkohej që në radhë të parë t'i shqyrtoj shkaqet dhe pasojat e shpërnguljes së brendshme, pozitën e personave të shpërngulur brenda vendit sipas së drejtës ndërkombëtare, shkallën e plotësimit të nevojave të tyre sipas aranzhmaneve institucionale ekzistuese dhe mënyrat për përmirësimin e mbrojtjes dhe ndihmës për këta persona.

Si rrjedhim, veprimtaritë kryesore gjatë mandatit tim mbështeteshin në zhvillimin e suazës së nevojshme juridike dhe institucionale për personat e shpërngulur brenda vendit dhe në kryerjen e misioneve në disa shtete, me qëllim që në të mirë të tyre të angazhohen qeveritë dhe pjesëmarrësit e tjerë në dialog. Në bashkpunim me një ekip ekspertësh të së drejtës ndërkombëtare unë shqyrtova shkallën deri ku personat e shpërngulur brenda vendit janë përfshirë me të drejtën ndërkombëtare, për të cilën gjë që botuar "Përmbledhja dhe analiza e normave juridike" (E/CN.4/1996/52/Add.2). Ky studim vërteton se, nga njëra anë, e drejta ekzistuese i përfshin në masë të konsiderueshme personat e shpërngulur brenda vendit, por që, nga ana tjetër, ka një numër të konsiderueshëm fushash ku nuk janë siguruar bazat përkatëse të mbrojtjes e të ndihmës për personat e shpërngulur brenda vendit.

Së këtejmi, Komisioni i Kuvendit të përgjithshëm kërkon prej meje të përgatis suazën përkatëse normative për personat e shpërngulur brenda vendit. Kjo gjë bëri të mundshëm realizimin e projekt-tekstit të parimeve udhëheqëse, ku përsëri vihen në pah normat ekzistuese, shpjegohen "zonat blu" dhe plotësohen fushat ku mungonin rregullativat.

Qysh kur më 1998 ia paraqita Komisionit Parimet udhëheqëse, ajo miratoi një rezolutë ku merreshin në konsiderim Parimet udhëheqëse dhe qëllimi im si Përfaqësues i Sekretarit të Përgjithshëm që këto t'i përdor në dialogun vijues me qeveritë dhe të gjithë ata mandati dhe veprimtaritë e të cilëve kishin të bëjnë me nevojat e personave të shpërngulur brenda vendit. Ky komision gjithashtu mori parasysh dhe vendimin e Komitetit të përhershëm ndërfaqësor që i përkrahu këto parime dhe i nxitu anëtarët e tij që këto t'ua japin edhe Këshillave ekzekutive dhe personelit, sidomos atij që është i angazhuar në terren, dhe që t'i zbatojnë në veprimtaritë e tyre për të mirën e personave të shpërngulur brenda vendit.

Parimet udhëheqëse duhet të sigurojnë udhëzime të vlefshme praktike për qeveritë, për organet e tjera kompetente, për organizatat ndërqeveritare dhe joqeveritare lidhur me punën e tyre me personat e shpërngulur brenda vendit. Kam shpresë se këto do të shpërndahen gjithandej dhe do të kenë zbatim praktik në terren.

PARIMET UDHËHEQËSE TË SHPËRNGULJES SË BRENDSHME

HYRJE – OBJEKTI DHE SYNIMI

1. Parimet Udhëheqëse mbulojnë nevojat e veçanta të personave të shpërngulur brenda vendit anembanë botës. Ato identifikojnë të drejtat e garancitë në lidhje me mbrojtjen e personave nga shpërngulja me forcë dhe mbrojtjen e ndihmën gjatë shpërnguljes si dhe gjatë kthimit ose ristrehimit e riintegritit.
2. Për qëllime të këtyre parimeve, personat e shpërngulur brenda vendit janë persona ose grupe personash të cilët janë detyruar të largohen nga shtëpitë e tyre ose vendet e banimit të përhershëm, veçanërisht si pasojë, ose për të shmangur efektet e konflikteve të armatosura, të situatave të dhunës në shkallë të gjerë, të dhunimit të të drejtave të njeriut ose të fatkeqësive natyrore a të shkaktuara nga njeriu, dhe të cilët nuk kanë kaluar ndonjë kufi shtetëror të njohur botërisht.
3. Këto parime pasqyrojnë dhe janë në përputhje me të drejtën ndërkombëtare të të drejtave të njeriut dhe me të drejtën ndërkombëtare humanitare. Ato sigurojnë udhëzime për:
 - (a) Përfaqësuesin e Sekretarit të Pergjithshëm për personat e shpërngulur brenda vendit në kryerjen e funksioneve të tij;
 - (b) Shtetet kur ato përballen me dukurinë e shpërnguljes brenda vendit;
 - (c) Gjithë autoritetet, grupet dhe personat e tjerë në marrëdhëniet e tyre me personat e shpërngulur brenda vendit; dhe
 - (d) Organizatat ndërqeveritare dhe joqeveritare në zgjidhjen e shpërnguljes brenda vendit.
4. Parimet Udhëheqëse duhet të përhapen dhe të zbatohen sa më gjerë që të jetë e mundshme.

PJESA I – PARIMET E PËRGJITHSHME

- Parimi 1 -

1. Personat e shpërngulur brenda vendit do të gëzojnë, në barazi të plotë, të njëjtat të drejta dhe liri sipas legjislacionit ndërkombëtar dhe atij të brendshëm si edhe personat e tjerë në vendin e tyre. Ata nuk do të diskriminohen për gëzimin e cilado të drejtave a lirive mbi bazën e të qenit të tyre të shpërngulur brenda vendit.
2. Këto parime nuk përjashtojnë përgjegjësinë individuale penale sipas së drejtës ndërkombëtare, veçanërisht në lidhje me gjenocidin, krimet kundër njerëzimit dhe krimet e luftës.

- Parimi 2 -

1. Këto parime do të respektohen nga të gjitha autoritetet, grupet dhe personat pavarësisht nga statusi i tyre ligjor dhe do të zbatohen pa asnjë dallim në dëm të personave të shpërngulur. Zbatimi i këtyre Parimeve nuk do të prekë statusin ligjor të asnjë autoriteti, grupi ose personave të përfshirë.
2. Këto parime nuk do të interpretohen sikur kufizojnë, ndryshojnë a dobësojnë dispozitat e cilitdo instrument a të cilësdo të drejtë nga të drejtat ndërkombëtare të njeriut ose e drejta ndërkombëtare humanitare që u njihet personave sipas së drejtës së brendshme. Në veçanti, këto parime nuk e kufizojnë të drejtën për të kërkuar dhe për të gëzuar azil në vendet e tjera.

- Parimi 3 -

1. Autoritetet shtetërore kanë përgjegjësinë dhe detyrimin parësor për të siguruar mbrojtje dhe ndihmë humanitare ndaj personave të shpërngulur brenda vendit nën juridiksionin e tyre.
2. Personat e shpërngulur brenda vendit kanë të drejtë për të kërkuar e për të marrë mbrojtje dhe ndihmë humanitare nga këto autoritete. Ata nuk do të persekutohen ose të dënohen për bërjen e një kërkese të tillë.

- Parimi 4 -

1. Këto Parime do të zbatohen pa asnjë lloj diskriminimi mbi bazë race, ngjyre, gjinie, gjuhe, feje a besimi, mendimi politik a tjetër, origjine kombëtare, etnike a shoqërore, statusi ligjor a shoqëror, moshe, paaftësie, pronësie, lindjeje, ose çdo kriteri të ngjashëm.

2. Persona të veçantë të shpërngulur brenda vendit të tillë si fëmijët, sidomos të miturit e pashoqëruar, gratë shtatzëna, nënat me fëmijë të vegjël, femrat kryefamiljare, personat e paaftë dhe të moshuarit, do të kenë të drejtë për mbrojtje dhe ndihmë siç kërkon gjendja e tyre si dhe të drejtën për trajtim që mban parasysh nevojat e tyre të veçanta.

PJESA II – PARIMET NË LIDHJE ME MBROJTJEN NGA SHPËRNGULJA

- Parimi 5 -

Të gjitha autoritetet dhe aktorët ndërkombëtarë do të respektojnë dhe sigurojnë respektimin e detyrimeve të tyre sipas së drejtës ndërkombëtare, duke përfshirë këtu të drejtat e njeriut dhe të drejtën ndërkombëtare humanitare, në të gjitha rrethanat, me qëllim që të parandalojnë dhe shmangin situata që mund të çojnë drejt shpërnguljes së personave.

- Parimi 6 -

1. Çdo qenie njerëzore do të ketë të drejtën e mbrojtjes ndaj shpërnguljes arbitrare nga shtëpia ose nga vendi i qëndrimit të përhershëm të tij/të saj.

2. Ndalimi i shpërnguljes arbitrare përfshin shpërnguljen:

- (a) Kur bazohet në politika të aparteidit, “pastrimit etnik” a të praktikave të ngjashme me qëllim dhe/ose pasoja në ndryshimin e përbërjes etnike, fetare a raciale të popullsisë së prekur;
- (b) Në situata konflikti të armatosur, përveçse kur kërkohet nga siguria e civilëve të përfshirë ose për arsye ushtarake të domosdoshme;
- (c) Në raste të projekteve të zhvillimit në shkallë të gjerë, të cilat nuk justifikohen nga interesa publikë më të rëndësishëm;
- (d) Në raste fatkeqësish, përveçse kur siguria dhe shëndeti i të prekurve nuk kërkon evakuimin e tyre; dhe
- (e) Kur shpërngulja përdoret si dënim kolektiv.

3. Shpërngulja nuk duhet të zgjasë përtej asaj që kërkohet nga rrethanat.

- Parimi 7 -

1. Para se të marrin çdo vendim që kërkon shpërnguljen e personave, autoritetet përkatëse do të sigurojnë se janë parë të gjitha zgjidhjet e mundshme

me qëllim që të shmanget shpërngulja në tërësi. Atje ku nuk ka mundësi të tjera, do të merren të gjitha masat për të pakësuar shpërnguljen dhe efektet e saj të dëmshme.

2. Autoritetet që kanë ndërmarrë masa të tilla të shpërnguljes do të garantojnë në shkallën më të gjerë të mundshme, që personave të shpërngulur t'u jepet një strehim i përshtatshëm, që të tilla shpërngulje të kryhen në kushte të kënaqshme sigurie, ushqimi, shëndeti e higjiene dhe që të gjithë anëtarët e një familje të mos ndahen.

3. Në qoftë se shpërngulja ndodh në situata të tjera nga ato të fazave të emergjencës në konfliktet e armatosura dhe fatkeqësitë, duhet të përmbushen garancitë në vijim:

- (a) Një vendim i veçantë do të merret nga një autoritet shtetëror me fuqinë ligjore për të urdhëruar masa të tilla;
- (b) Masa të përshtatshme do të ndërmerren për t'u garantuar atyre që do të shpërngulen informacion të plotë mbi arsyet dhe procedurat për shpërnguljen e tyre dhe, atje ku është e zbatueshme, mbi kompensimin dhe ristrehimin;
- (c) Do të kërkohet miratimi i lirë dhe i informuar i atyre që duhet të shpërngulen;
- (d) Autoritetet përkatëse do të përpiqen që të përfshijnë të prekurit, sidomos gratë, në planifikimin dhe drejtimin e ristrehimit të tyre;
- (e) Masat për zbatimin e ligjit, atje ku kërkohet, do të përmbushen nga autoritetet juridike kompetente; dhe
- (f) Do të respektohet e drejta për një kompensim efektiv, përfshirë rishikimin e vendimeve të tilla nga autoritetet gjyqësore përkatëse.

- Parimi 8 -

Shpërngulja nuk do të bëhet në një mënyrë që dhunon të drejtën e jetës, dinjitetit, lirisë dhe sigurisë së të prekurve.

- Parimi 9 -

Shtetet janë të detyruara për të mbrojtur nga shpërngulja popullsitë autoktone, minoritetet, fshatarët, blegtorët dhe grupet e tjera me një varësi dhe lidhje të veçantë me tokat e tyre.

**PJESA III – PARIMET NË LIDHJE ME MBROJTJEN GJATË
SHPËRNGULJES**

- Parimi 10 -

1. Çdo qenie njerëzore ka të drejtën e lindur të jetës e cila do të mbrohet nga ligji. Askush nuk do të privohet nga jeta e tij / e saj. Personat e shpërngulur brenda vendit do të mbrohen veçanërisht nga:

- (a) Gjenocidi;
- (b) Vrasjet;
- (c) Ekzekutimet e paligjshme dhe arbitrare ose në masë; dhe
- (d) Zhdukjet e detyruara, përfshirë rrëmbimet ose mbajtjen jozyrtare, që vënë në rrezik jetën ose sjellin si pasojë vdekjen.

2. Ndalohen kërcënimet ose nxitjet për të kryer çdonjërin nga veprimet mësipërme.

3. Sulmet ose veprimet e tjera të dhunës kundër personave të shpërngulur brenda vendit të cilët nuk marrin, ose nuk marrin më, pjesë në luftime janë të ndaluara në të gjitha rrethanat. Personat e shpërngulur brenda vendit do të mbrohen veçanërisht ndaj:

- (a) Sulmeve ose veprimeve të tjera të dhunës të drejtpërdrejta a sporadike, duke përfshirë krijimin e zonave ku lejohen sulmet ndaj civilëve;
- (b) Urisë si metodë luftimi;
- (c) Përdorimit të tyre për të mbrojtur objektiva ushtarakë nga sulmet ose për të mbrojtur, ndihmuar a ndaluar veprime ushtarake;
- (d) Sulmeve kundër kampeve ose vendndodhjeve të tyre; dhe
- (e) Përdorimit të minave kundërnjeri.

- Parimi 11 -

1. Çdo qenie njerëzore ka të drejtë për dinjitet dhe integritet fizik, mendor dhe moral.

2. Personat e shpërngulur brenda vendit, pavarësisht nëse liria e tyre është kufizuar ose jo, do të mbrohen veçanërisht nga:

- (a) Përdhunimi, gjymtimi, tortura, trajtimi a dënimi mizor, çnjerëzor a degradues dhe veprime të tjera kundër dinjitetit vetjak të tilla si veprimet e dhunës të lidhura me gjininë, prostitucioni i detyruar dhe çdo formë e sulmit të pahijshëm;
- (b) Skllavëria ose çdo formë bashkëkohore e skllavërisë, të tilla si shitja për martesë, shfrytëzimi seksual, ose puna e detyruar e fëmijëve, dhe
- (c) Veprimet e dhunës me qëllim që të shkaktohet terror mes personave të shpërngulur brenda vendit.

Ndalohen kërcënimet dhe nxitjet për të kryer çdonjërin nga veprimet e mësipërme.

- Parimi 12 -

1. Çdo qenie njerëzore ka të drejtën e lirisë dhe sigurisë së individit. Askush nuk duhet t'i nënshtrohet ndalimit ose burgimit arbitrar.

2. Për t'i dhënë jetë kësaj të drejte në rastin e personave të shpërngulur brenda vendit, ata nuk do të internohen ose mbyllën në kampe. Nëse në rrethana të jashtëzakonshme, një internim ose mbyllje e tillë është absolutisht e nevojshme, ajo nuk do të zgjasë më shumë sesa kërkohet nga rrethanat.

3. Personat e shpërngulur brenda vendit do të mbrohen nga ndalimi a burgimi diskriminues si pasojë e shpërnguljes së tyre.

4. Në asnjë rast personat e shpërngulur brenda vendit nuk do të mbahen si pengje.

- Parimi 13 -

1. Në asnjë rrethanë nuk do të lejohet që fëmijët e shpërngulur të rekrutohen e as të kërkohen a të lejohen, të marrin pjesë në luftime.

2. Personat e shpërngulur brenda vendit do të mbrohen nga praktikat diskriminuese të rekrutimit në forcat e armatosura a grupe të tjera të armatosura si pasojë e shpërnguljes së tyre. Në mënyrë të veçantë ndalohet çfarëdo praktike mizore, çnjerëzore a degraduese me të cilat kërkohet respektimi ose dënohet mosrespektimi i rekrutimit në rrethana të ndryshme.

- Parimi 14 -

1. Çdo person i shpërngulur brenda vendit ka të drejtën e lirisë së lëvizjes dhe lirinë për të zgjedhur banimin e tij / të saj.
2. Në veçanti, personat e shpërngulur brenda vendit kanë të drejtën të lëvizin lirisht brenda dhe jashtë kampeve ose vendndodhjeve të tjera.

- Parimi 15 -

Personat e shpërngulur brenda vendit kanë:

- (a) Të drejtën për të kërkuar siguri në një zonë tjetër të vendit;
- (b) Të drejtën për t'u larguar nga vendi i tyre;
- (c) Të drejtën për të kërkuar azil në një vend tjetër; dhe
- (d) Të drejtën për t'u mbrojtur nga kthimi forcërisht ose nga ristrehimi në çdo vend ku jeta, siguria, liria dhe/ose shëndeti i tyre do të viheshin në rrezik.

- Parimi 16 -

1. Të gjithë personat e shpërngulur brenda vendit kanë të drejtë të dinë fatin dhe vendndodhjen e të afërmeve të tyre që mungojnë.
2. Autoritetet e interesuara do të bëjnë përpjekje për të marrë informacione se ç'ndodh me fatin dhe vendndodhjen e personave të shpërngulur brenda vendit, të paraqitur si të zhdukur dhe të bashkëpunojnë me organizatat ndërkombëtare përkatëse të përfshira me këtë detyrë. Ato do të informojnë pjesëtarët e tjerë të familjes për përparimin e kërkimeve dhe do t'i lajmërojnë ata për çdo rezultat.
3. Autoritetet e interesuara do të bëjnë përpjekje për të mbledhur dhe identifikuar eshtrat e atyre që kanë vdekur, për të parandaluar grabitjen ose dëmtimin e tyre dhe për të lehtësuar kthimin e eshtrave pjesës tjetër të familjes ose për t'i varrosur ato me respekt.
4. Varrezat e personave të shpërngulur brenda vendit duhet të mbrohen dhe të respektohen në të gjitha rrethanat. Personat e shpërngulur brenda vendit duhet të kenë të drejtën e hyrjes në zonat e varrezave të të afërmeve të tyre të vdekur.

- Parimi 17 -

1. Çdo qenie njerëzore ka të drejtën e respektimit të jetës familjare të tij / të saj.
2. Për t'i dhënë zbatim kësaj të drejte për personat e shpërngulur brenda vendit, anëtarët e familjes të cilët dëshirojnë të mbeten së bashku të lejohen të veprojnë kështu.
3. Familjet të cilat janë të ndara për shkak të shpërnguljes duhet të ribashkohen sa më shpejt. Të gjitha masat e nevojshme duhen ndërmarrë për të shpejtuar ribashkimin e familjeve të tilla, sidomos kur janë të përfshirë fëmijët. Autoritetet përgjegjëse do të lehtësojnë kërkimet e bëra nga anëtarët e familjes dhe do të nxitin dhe bashkëpunojnë në punën e organizatave humanitare të përfshira në detyrën e ribashkimit të familjeve.
4. Anëtarët e familjeve të shpërngulura brenda vendit, liria e të cilëve është kufizuar nëpërmjet internimit a mbylljes në kampe do të kenë të drejtën e qëndrimit bashkë.

- Parimi 18 -

1. Të gjithë personat e shpërngulur brenda vendit kanë të drejtë për një standard jetese të përshtatshëm.
2. Si më e pakta, pavarësisht nga rrethanat dhe pa diskriminim, autoritetet kompetente do t'u sigurojnë personave të shpërngulur brenda vendit:
 - (a) Ushqim bazë dhe ujë të pijshëm;
 - (b) Strehë dhe strehim bazë;
 - (c) Veshje të përshtatshme; dhe
 - (d) Shërbime shëndetësore dhe higjiene bazë.
3. Përpyekje të veçanta duhet të bëhen për të siguruar pjesëmarrjen e plotë të grave në planifikimin dhe shpërndarjen e këtyre ndihmave bazë.

- Parimi 19 -

1. Të gjithë personat e shpërngulur brenda vendit të plagosur a të sëmurë si edhe ata që janë të paaftë do të marrin në masën më të gjerë të mundshme dhe me sa më pak vonesë, vëmendjen dhe kujdesin shëndetësor që kërkojnë, pa asnjë dallim mbi bazë tjetër veç asaj mjekësore. Kur është e nevojshme personave të shpërngulur brenda vendit do t'u ofrohen edhe shërbime psikologjike dhe sociale.

2. Vëmendje e veçantë u duhet kushtuar nevojave shëndetësore të grave, përfshirë këtu mundësinë e afrimit tek ofruesit dhe shërbimet e kujdesit shëndetësor për femrat, të tilla si kujdesi shëndetësor riprodhues, si dhe këshillim i përshtatshëm për viktimat e abuzimeve seksuale a të tjera.

3. Vëmendje e veçantë i duhet kushtuar gjithashtu parandalimit të sëmundjeve ngjitëse dhe infektive duke përfshirë këtu SIDA-n, mes personave të shpërngulur brenda vendit.

- Parimi 20 -

1. Çdo qenie njerëzore ka kudo të drejtën e njohjes si person përpara ligjit.

2. Për t'i dhënë jetë kësaj të drejte për personat e shpërngulur brenda vendit, autoritetet e interesuara do t'u lëshojnë atyre gjithë dokumentet e nevojshme për gëzimin dhe ushtrimin e të drejtave të tyre ligjore të tilla si pasaportat, dokumentet për identifikimin vetjak, certifikatat e lindjes dhe të martesës.

Në veçanti, autoritetet do të lehtësojnë lëshimin e dokumenteve të reja ose zëvendësimin e dokumenteve të humbura gjatë shpërnguljes, pa vendosur kushtëzime të paarsyeshme, të tilla si kërkesa për kthim në zonën e banimit të përhershëm për të marrë këto a dokumente të tjera që kërkohen.

3. Gratë dhe burrat do të kenë të drejta të barabarta për të marrë dokumente të tilla të nevojshme dhe do të kenë të drejtën që këto dokumente t'u lëshohen në emër të tyre.

- Parimi 21 -

1. Askush nuk do të privohet arbitrarisht nga prona e luajtshme dhe e paluajtshme.

2. Prona e luajtshme dhe e paluajtshme e personave të shpërngulur brenda vendit do të mbrohen nën çdo rrethanë e në veçanti kundër veprimeve në vijim:

- (a) Grabitjes;
- (b) Sulmeve a veprimeve të tjera të dhunës të drejtpërdrejta ose arbitrare;
- (c) Përdorimit si mbrojtje për operacione ose objektiva ushtarakë;
- (d) Bërjes objekt veprimesh hakmarrëse; dhe
- (e) Shkatërrimit ose shpronësimit si formë e dënimit kolektiv.

3. Prona e luajtshme dhe e paluajtshme e lënë pas nga personat e shpërngulur brenda vendit duhet të mbrohen nga shkatërrimi dhe përvetësimi, pushtimi ose përdorimi arbitrar dhe i paligjshëm.

- Parimi 22 -

1. Personat e shpërngulur brenda vendit, pavarësisht nëse jetojnë ose jo në kampe, nuk do të diskriminohen si pasojë e shpërnguljes së tyre përsa i përket gëzimit të të drejtave në vijim:

- (a) Të drejtës së lirisë së mendimit, ndërgjegjes, besimit a fesë, opinionit dhe shprehjes;
- (b) Të drejtës për të kërkuar lirisht mundësitë për punësim dhe për të marrë pjesë në veprimtaritë ekonomike;
- (c) Të drejtës për t'u bashkuar lirisht dhe për të marrë pjesë në mënyrë të barabartë në çështjet e bashkësisë;
- (d) Të drejtën për të votuar dhe marrë pjesë në çështjet publike dhe të qeverisjes, duke përfshirë të drejtën për të pasur mundësi afrimi në mjetet e nevojshme për ushtrimin e kësaj të drejte; dhe
- (e) Të drejtës për të komunikuar në një gjuhë që ata e kuptojnë.

- Parimi 23 -

1. Çdo qenie njerëzore ka të drejtën e arsimimit.

2. Për t'i dhënë jetë kësaj të drejte për personat e shpërngulur brenda vendit, autoritetet kompetente do të sigurojnë që personat e tillë, në veçanti fëmijët e shpërngulur, të marrin arsimin e nevojshëm i cili do të jetë i lirë dhe i detyrueshëm në nivelin fillor. Arsimiti duhet të respektojë identitetin e tyre kulturor, gjuhën dhe fenë.

3. Përpjekje të veçanta duhen bërë për të siguruar pjesëmarrjen e plotë dhe të barabartë të grave dhe vajzave në programet e arsimimit.

4. Kapacitetet e arsimimit dhe kapacitetet e trajnimit do të bëhen të mundshme për personat e shpërngulur brenda vendit, veçanërisht për adoleshentët dhe gratë, për aq sa lejojnë kushtet, pavarësisht nëse jetojnë ose jo në kampe.

**PJESA IV – PARIMET NË LIDHJE ME NDIHMËN
HUMANITARE**

- Parimi 24 -

1. E gjithë ndihmesa humanitare do të kryhet në përputhje me parimet e humanizmit e paanësisë dhe pa diskriminim.
2. Ndihma humanitare ndaj personave të shpërngulur brenda vendit nuk do të pengohet, në veçanti për shkaqe politike ose ushtarake.

- Parimi 25 -

1. Detyra dhe përgjegjësia parësore për sigurimin e ndihmës humanitare ndaj personave të shpërngulur brenda vendit bie mbi autoritetet shtetërore.
2. Organizatat ndërkombëtare humanitare dhe aktorë të tjerë të përshtatshëm kanë të drejtë të ofrojnë shërbimet e tyre në mbështetje të të shpërngulurve. Një ofertë e tillë nuk do të shihet si një veprim armiqësor a si ndërhyrje në punët e brendshme të një shteti dhe do të shihet me mirëbesim. Miratimi në lidhje me këtë nuk do të mohohet arbitrarisht, sidomos kur autoritetet e interesuara nuk mundën ose nuk duan të sigurojnë ndihmesën humanitare të kërkuar.
3. Të gjitha autoritetet e interesuara do të lejojnë dhe lehtësojnë kalimin e lirë të ndihmave humanitare dhe personave të përfshirë në sigurimin e ndihmave të tilla do t'u japin mundësi hyrjeje të shpejtë dhe të papenguar te të shpërngulurit brenda vendit.

- Parimi 26 -

Personat e përfshirë në ndihmesën humanitare si dhe mjetet e transportit e materialet e tyre do të respektohen dhe mbrohen. Ata nuk do të bëhen objekt sulmesh ose veprimesh të tjera të dhunës.

- Parimi 27 -

1. Organizatat ndërkombëtare humanitare dhe aktorë të tjerë të përshtatshëm kur sigurojnë ndihmë duhet t'u japin vëmendjen e duhur nevojave të mbrojtjes dhe të drejtave të njeriut të personave të shpërngulur brenda vendit dhe të marrin masat e nevojshme në lidhje me këtë. Me këtë rast, këto organizata dhe aktorë duhet t'i respektojnë standardet ndërkombëtare dhe kodet e sjelljes përkatëse.

2. Paragrafi i mëparshëm zbatohet pa dallim edhe për përgjegjësitë e mbrojtjes të organizatave ndërkombëtare që kanë mandat për këtë qëllim, shërbimet e të cilave mund të ofrohen ose të kërkohen nga shtetet.

PJESA V – PARIMET NË LIDHJE ME KTHIMIN, RISTREHIMIN DHE RIINTEGRIMIN

- Parimi 28 -

1. Autoritetet kompetente kanë detyrën dhe përgjegjësinë parësore për të vendosur kushtet, si edhe për të siguruar mjetet, të cilat lejojnë personat e shpërngulur brenda vendit të kthehen vullnetarisht, në siguri dhe me dinjitet, në shtëpitë ose vendet e tyre të përhershme të banimit, ose që të ristrehohen vullnetarisht në një pjesë tjetër të vendit. Autoritetet e tilla do të përpiqen të lehtësojnë riintegrimin e personave të shpërngulur brenda vendit të kthyer a të ristrehuar.

2. Përpjekje të veçanta duhet të bëhen për të siguruar pjesëmarrjen e plotë të personave të shpërngulur brenda vendit në planifikimin dhe drejtimin e kthimit, ristrehimit a riintegrimin të tyre.

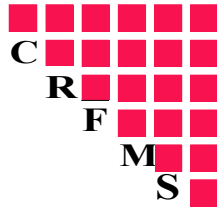
- Parimi 29 -

1. Personat e shpërngulur brenda vendit të cilët janë kthyer në shtëpitë e tyre a në vendet e tyre të banimit të përhershëm, ose të cilët janë ristrehuar në një pjesë tjetër të vendit nuk do të diskriminohen si pasojë e të qenit të tyre të shpërngulur. Ata do të kenë të drejtë të marrin pjesë plotësisht dhe në mënyrë të barabartë në çështjet publike në të gjitha nivelet dhe do të kenë mundësi të barabartë të hyrjes në të gjitha shërbimet publike.

2. Autoritetet kompetente kanë detyrën dhe përgjegjësinë për të ndihmuar personat e shpërngulur brenda vendit të kthyer dhe/ose të ristrehuar që të ringrenë në masën më të madhe të mundshme, pronën e luajtshme dhe të paluajtshme që ata lanë pas ose që iu mor pas shpërnguljes së tyre. Kur ringritja e pronave të tilla të luajtshme a të paluajtshme nuk është e mundur, autoritetet kompetente do të sigurojnë a do të ndihmojnë këta persona në përfitimin e kompensimeve të përshtatshme ose të formave të tjera të drejta të rregullimit.

- Parimi 30 -

Të gjitha autoritetet e interesuara do t'ua lejojnë dhe do t'ua mundësojnë organizatave ndërkombëtare dhe aktorëve të tjerë të përshtatshëm ushtrimin e mandateve të tyre përkatëse, mundësinë e shpejtë dhe të papenguar të hyrjes te personat e shpërngulur brenda vendit për t'i ndihmuar në kthimin, ristrehimin a riintegrimin e tyre.



Doracakun e përktheu dhe e redaktoi :
Qendra e të arratisurve dhe e shpërnguljeve me dhunë e
Institutit të hulumtimeve sociologjike dhe politiko-juridike
Rr. Aradhet partizane p. n., P. Faks 435
1000, Shkup, Maqedoni
Tel: 389 2 390 447
Faks: 389 2 390 447
E-mail: crfms@isppi.ukim.edu.mk

*Shtypjen dhe botimin e Parimeve udhëheqëse
të shpërnguljes brenda vendit e ndihmoi
Projekti i Shpërnguljeve brenda vendit i
Institutit Bruking të Uashingtonit D.C. me
Universitetin Qytetor të Nju-Jorkut
(City University New York) i
Kemesariatit të Lartë për të Arratisurit i
Kombeve të Bashkuara -UNHCR,
Zyra në Shkup.*



Kush dëshiron të marrë një kopje falas të këtij doracaku mund të shkojë
në adresën e lartshënuar.